

Nieuwe geopolitieke perspectieven

Grijp de kansen in de kantelende wereldorde

Europa maakte eeuwenlang de dienst uit in de wereld. Maar de werkelijkheid van vandaag is anders. We hebben te maken met verschuivende machtsverhoudingen, met de toenemende dominantie van de BRICS en het Mondiale Zuiden. Is dat reden voor somberheid en weinig vertrouwen in de toekomst?

Absoluut niet, betoogt **Alex Krijger**. Volgens hem biedt de kantelende wereldorde volop kansen voor Nederland en Europa. Maar dan moet er wel wat veranderen. En dat begint met de bereidheid van bestuurders en commissarissen in de top van bedrijven, overheden en organisaties om vanuit een positievere visie naar de mondiale geopolitieke trends en ontwikkelingen te kijken. En vervolgens: aanpassen, innoveren en investeren. En samenwerken.

Alex Krijger is historicus en oprichter van geopolitiek adviesbureau Krijger & Partners. Hij heeft een achtergrond bij Defensie, het CDA en Shell en

duidt regelmatig geopolitieke trends en ontwikkelingen op tv en radio, in kranten en podcasts. Momenteel werkt hij aan zijn vijfde boek: *Kansen in een Kantelende Wereldorde*.

Een regenachtige winterdag, dan is een bezoekje aan een boekhandel aangenaam. Zoekend naar boeken over geopolitieke thema's, valt het me op dat de meeste publicaties in ons land betrekking hebben op Europa, Amerika, China, Rusland en het Midden-Oosten. Ook is er veel aandacht voor klimaatverandering, de energietransitie en de opkomst en impact van nieuwe technologieën. De toon, analyses en strekking van de meeste geopolitieke boeken zijn vaak negatief en somber. Ook ontbreekt meestal het perspectief vanuit het Mondiale Zuiden – Latijns-Amerika, Azië en

Afrika – en vanuit het bedrijfsleven: de schrijvers van de meeste geopolitieke boeken zijn zelden of nooit afkomstig uit de commerciële wereld.

En daar gaat het soms mis. We zijn veel te somber over de wereld van vandaag en over onze toekomst. Dat is niet alleen onnodig, maar ook ongewenst en weinig zinvol. We zijn verplicht om voor jonge generaties – waaronder de twintigers en dertigers in Nederlandse bedrijven en organisaties – hoop en perspectief te blijven schetsen. Cynisme en negativisme leiden tot niks. Uit presentaties en colleges blijkt dat ondernemers en studenten vaak Nederlandse, Europese of Amerikaanse media gebruiken; dus bijna altijd westers en meestal Europees.

De landen van de Europese Unie samen vertegenwoordigen slechts 5,5 procent van de wereldbevolking. Van elke 100 mensen wonen er dus 95 elders in de wereld. In het Mondiale Zuiden leven 5,4 miljard van de ruim 8,2 miljard wereldburgers. En als je daar China bij optelt, zijn ze met bijna 7 miljard. Het Westen is economisch sterk, maar demografisch zwak. In de VS, Canada, Europa

zonder Rusland, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en Zuid-Korea wonen samen ongeveer 1,1 miljard mensen. Dat is slechts 13,6 procent van de wereldbevolking.

Wereldwijd veel verbeterd

Vanuit het Westen worden geopolitieke trends en ontwikkelingen dus vooral door een westerse, eurocentrische bril bekeken; dat hebben we altijd gedaan, Europa maakte immers eeuwenlang de dienst uit in de wereld. Maar de werkelijkheid van vandaag is anders. We hebben te maken met verschuivende machtsverhoudingen, met een kantelende wereldorde waarin ook veel wél goed gaat.

Zo is het percentage mensen dat in extreme armoede leeft (van minder dan 2,15 dollar per dag) aanzienlijk gedaald, van ongeveer 36 procent van de wereldbevolking in 1990 naar minder dan 10 procent nu. Dit is te danken aan economische groei, betere toegang tot onderwijs en gezondheidszorg en diverse sociale programma's.

En er is meer goed nieuws. Zoals de sterke toename van de toegang tot onderwijs, vooral voor kinderen in het Mondiale Zuiden. De kleinere kloof tussen jongens en meisjes in het onderwijs.

'Voor jonge generaties moeten we altijd hoop en perspectief blijven schetsen. Cynisme en negativisme leiden tot niks'

Of het feit dat de kindersterfte wereldwijd sterk is afgenomen. In 1990 stierven er jaarlijks ongeveer 12,6 miljoen kinderen onder de vijf jaar, nu zijn dat er minder dan vijf miljoen. Nog steeds een vreselijk aantal, maar er is wel sprake van vooruitgang, dankzij verbeterde gezondheidszorg, vaccinaties, betere voeding, toegang tot schoon water en sanitaire voorzieningen. Natuurlijk staat daar ook een andere realiteit tegenover. Denk aan de situatie voor meisjes in Afghanistan, de hongersnood in Soedan en al het menselijk leed in Oekraïne en in het Midden-Oosten.

Volop kansen in kantelende wereldorde

Dat we in het Westen, Europa, Nederland, vaak de neiging hebben overwegend somber, cynisch en negatief naar de wereld en de toekomst te kijken, komt wellicht vooral doordat wij in, tegenstelling tot de meeste mensen in het Mondiale Zuiden, vrezen dat onze kinderen en kleinkinderen het minder goed zullen hebben dan wij. Die angst en twijfel leiden bij velen tot een behoefte om naar zekerheden in het verleden te kijken. Je ziet de hang naar nostalgie bij radicaal-rechtse en -linkse partijen. Maar is nostalgie niet gewoon een gebrek aan vertrouwen in de toekomst?

Als we onze eurocentrische bril eens zouden afzetten, gaat er een andere wereld voor ons open. De kantelende wereldorde biedt volop kansen in Nederland en Europa, voor jongeren en 'oudere jongeren' en voor startende en ervaren ondernemers. Dat begint met de bereidheid bij bestuurders en commissarissen in de top van bedrijven, overheden en organisaties om vanuit een ander perspectief naar de mondiale geopolitieke

‘Hoe vaak wordt er in de boardroom een geopolitieke scenario-planning gemaakt? En hoe vaak worden daarbij niet-westerse analyses meegenomen?’

trends en ontwikkelingen te kijken. Wat meer door de ogen van mensen en wat minder door de ogen van westerse landen en instituties. Bij strategische beslissingen maken bestuurders en commissarissen een brede risicoanalyse, waarin naast de financiële, commerciële, technische en andere risico's hopelijk ook de (geo-)politieke risico's worden meegenomen. Die risico's kunnen worden ingeschat, geanalyseerd en gemitigeerd op basis van scenario's. Maar hoe vaak wordt er in de boardroom een geopolitieke scenarioplaning gemaakt? En hoe vaak worden daarbij niet-westerse analyses meegenomen?

Neem het Mondiale Zuiden serieus

Landen als Brazilië, Nigeria, Indonesië, Saudi-Arabië en zeker India eisen hun plek op het wereldtoneel op. Het zou goed zijn als het Mondiale Zuiden nadrukkelijker wordt betrokken bij de grote uitdagingen: klimaatverandering, de energietransitie, digitalisering, conflicten en ongelijkheid. Dat we concreet – met daden – laten zien dat het Westen echt bereid is de internationale organisaties en structuren te hervormen. Zo wordt ook voorkomen dat landen in Latijns-Amerika, Afrika en Azië in het

autoritaire kamp van China, Rusland en Iran worden gezogen.

Hervorming van de internationale organisaties is daarbij hard nodig. Kijk bijvoorbeeld naar hoe een grote internationale organisatie als de Verenigde Naties is georganiseerd. India is de grootste democratie van de wereld, het land met de meeste inwoners – 1,4 miljard – en binnen afzienbare tijd de derde economie. Maar bij de VN heeft India evenveel invloed als Malta. Terwijl de oude koloniale mogendheden Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk nog steeds een vetorecht hebben, is de positie van het grote India minimaal. Die situatie is niet houdbaar.

‘In een wereld van toenemende dreiging en machtspolitiek is versterkte internationale samenwerking van groot belang.’ Met deze woorden uit de troonrede van 2023 sloeg koning Willem-Alexander de geopolitieke spijker op zijn kop. Neem de BRICS. Veel Nederlanders zullen er nooit van gehoord hebben, maar de tien landen die deze alliantie vormen, zijn vastbesloten met hun onderlinge economische, politieke en culturele samenwerking een nieuwe wereldorde te creëren, omdat het Westen niet bereid is de bestaande orde te hervormen.

BRICS is een acroniem van de eerste letters van de vijf landen die met dit nieuwe samenwerkingsverband in 2011 zijn begonnen: Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika (de vier BRIC-landen – zonder Zuid-Afrika – startten hun eerste overleggen in 2009). Opvallend: in de BRICS zitten de grootste autocratie en de grootste democratie van de wereld; China en India.

Begin 2023 kwamen er vijf nieuwe landen bij: Ethiopië, Egypte, de Verenigde Arabische

Emiraten, Iran en Saudi-Arabië. De deelname van die laatste twee is opmerkelijk: zij zijn grote rivalen in het Midden-Oosten, maar zijn nu dus beide lid van het blok dat steeds vaker wordt gezien als tegenhanger van de westerse G7. De BRICS vertegenwoordigen op dit moment gezamenlijk circa 46 procent van de wereldbevolking, 43 procent van de wereldwijde olieproductie en 29 procent van de wereldeconomie.

‘De tien landen die de BRICS vormen, zijn vastbesloten met hun onderlinge economische, politieke en culturele samenwerking een nieuwe wereldorde te creëren’

Zet die eurocentrische bril af

Nederland is de zeventiende economie van de wereld en de export van goederen en diensten is goed voor circa tachtig procent van ons bbp. Ons land is een belangrijk centrum voor buitenlandse investeringen en een knooppunt van wereldwijde waardeketens, denk aan de haven van Rotterdam, Schiphol en de Brainport Eindhoven.

Met zijn open economie moet Nederland een nieuwe rol zoeken in die kantelende wereldorde. Allereerst moeten we accepteren dat de wereldorde verandert en dat we de keuze hebben tussen aanpassen of vasthouden aan vroegere zekerheden. Het helpt als we vervolgens onze eurocentrische bril afzetten – te beginnen in de top van onze bedrijven en organisaties. We moeten ondernemers, overheden en organisaties in het Mondiale Zuiden laten zien dat we begrijpen en aanvaarden dat de machtsverhoudingen verschuiven. Stel je bescheiden en dienend op en kijk hoe je landen in het Mondiale Zuiden kunt helpen bij de grote uitdagingen die zij hebben. Dat is ook goed voor onze eigen prioriteiten: voor het klimaat bijvoorbeeld is een euro-investering in het Mondiale Zuiden veel effectiever dan hier.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag behartigt de belangen van het hele Koninkrijk der Nederlanden, dat uit vier landen bestaat: Nederland, Aruba, Curacao en Sint-Maarten. Drie van die vier landen liggen op het Westelijk Halfrond en zijn Amerikaans. Die afspiegeling moet ook zichtbaar zijn binnen de organisaties die vanuit Nederland het werk doen.

Het devies: pas je organisatie en bedrijf aan op de nieuwe wereldorde. Denk in kansen, kijk vooruit en heb vertrouwen in de toekomst, zoals het overgrote deel van de wereldbevolking dat heeft. Stop met kijken en luisteren naar mediabronnen die louter op een negatieve of cynische toon de geopolitieke trends en ontwikkelingen duiden. Minder focus op Trump, meer verdieping in de ontwikkelingen in Latijns-Amerika, Afrika en Azië. Dat biedt niet alleen nieuwe zakelijke en strategische inzichten, het leidt ook tot een positievere toon in de bedrijfstop. En die mindset werkt door in de hele organisatie. Ook dat is governance.

Op verschillende plaatsen in Nederland is te zien hoe het mkb, lokale en provinciale gemeenten, onderwijs- en kennisinstellingen

nauw samenwerken aan de grote transities die we als Europa en Nederland willen realiseren op het gebied van onder meer duurzaamheid en high-tech. Dag in dag uit lopen jonge mbo- en hbo-studenten, ambtenaren en ondernemers in dezelfde ruimtes rond. Ze bespreken met elkaar hoe ze ambities kunnen waarmaken.

Kijken naar wat er wél kan

Terug naar de boekhandel. Zoals altijd kwam ik weer naar buiten met meer boeken dan ik de komende tijd kan lezen. Maar in eentje ben ik al vaak aan het bladeren, de *Atlas van de wereldgeschiedenis*, van de Franse geograaf Christian Grataloup. Hierin is de geschiedenis van de mensheid chronologisch in meer dan 550 kaarten op fraaie wijze vormgegeven. En wat al snel opvalt, is dat de mens altijd in beweging is geweest. Rijken en beschavingen kwamen op en verdwenen weer, grenzen lagen nooit lang vast. Innovatie en samenwerking waren daarbij vaak de kernwoorden.

Zoals bij het Hanzeverbond, een samenwerkingsverband van steden langs de Noordzee en Oostzee tussen de 12e en 17e eeuw. Het handelsnetwerk van steden en handelsposten strekte zich uit van Engeland tot Rusland, van de Baltische en Scandinavische landen tot het Middellandse Zeegebied. Het succes

was te danken aan een combinatie van visie, innovatie, investeringen en aanpassingsvermogen. Het gebrek daaraan leidde tot het einde.

Dat is wat we in Europa en Nederland nu nodig hebben. Niet somberen over de geopolitieke context. Natuurlijk zijn de oorlogen en conflicten vreselijk en hebben we te maken met een existentiële klimaatopgave, maar als we ons richten op wat we wel kunnen en willen doen, in plaats van te kijken naar wat er niet kan, kunnen we een eind komen. We hebben hier de mensen, de kennis en ideale geografische omstandigheden. Grijp die kans! Immers, leiders die weten te inspireren, kunnen de samenleving, bedrijven, organisaties en overheden motiveren en mobiliseren. «

'De mens is altijd in beweging geweest. Rijken en beschavingen kwamen op en verdwenen weer, grenzen lagen nooit lang vast'